

N. László Endre

Petőfi grófja

*"Föl, föl, hazám, előre gyorsan,
Megállni féluton kívánsz?
Csapán meg van tágítva rajtad,
De nincs eltörve még a lánc!"*

*(Petőfi Sándor Megint beszélünk
s csak beszélünk c. verséből.)*

Tudom jól, közhelynek számít, de azért csak leírom, hogy az a költőnk, kit népünk leginkább a szívébe fogadott, egyáltalán nem kedvelte a - sokszor még nevében sem magyar - főnemeseket... Ezt már ő világgá kiáltotta, tehát ma sem lehet titok.

Egy magyar gróf mégis testi-lelki jó barátja lett! Ez az egy gróf *Teleki Sándor*, költőnk „kedves druszája”, aki a névjegyén mindig feltüntette ezredesi rangját, de sohasem használta grófi címét!

De hát hogyan is barátkoztak össze?

Petőfi huszonhároméves korában már igazán kalandos múlttal dicsekedhetett. Volt már a „dicső” osztrák hadsereg zöldhajtókás, sárgapitykés közlegénye, éhenkórász vándorszínész, de ünnepelt költő és segédszerkesztő is. A hír már akkor szárnyára kapta nevét. Nem csoda, hogy „összes verseinek” sajtó alá rendezése közben nagy utazásokról ábrándozott. Egy évvel korábban már bejárta a Felvidéket. Szerette volna először megismerni egész hazáját, majd Európát, és saját szemével látni a távolról csodált tengert.

Elhatározta, hogy Erdélybe utazik!

1846 augusztusának végén gyorskocsival ment Szatmárra, s onnan egyik - költő és újságíró barátjával -, *Pap Endrével*¹, Nagyváradba. Ott aztán a megyegyűlést követő bálon ismerkedett meg élete nagy szerelmével, *Szendrey Júliával*, ahogyan ezt már oly sokan és sokféleképpen megírták. De Nagyváradban ismerkedett meg *Teleki Sándor* gróffal is!

Petőfi 1846. szeptember 7-én a Szarvas-vendéglő éttermében ebédelt éppen, amikor jó ismerőse, *Haray Károly* színész és író, később a szabadságharc hős katonája² lépett asztalához:

- Sándorom, tudom, nem szívesen ismerkedsz grófokkal, de most arra kérlek, ez egyszer tegyél kivételt! Ígérem, nem bánod meg...

- Nem szívesen, de hát a barátságunkra való tekintettel... Ki a fene az a gróf? - kérdezte az ebédezésben megzavart költő.

- Bizonyára hallottad már hírét a koltói fenegyereknek, Teleki Sándor grófnak... Nála jobb, derekabb magyar ember kevés van ebben a szerencsétlen hazában. Nagyon szeretne veled megismerkedni, s engem kért meg, hogy közvetítsek köztetek.

Petőfi éppen harapós kedvében volt. Előző napon haragította magára Nagykároly úri közönségét, *Károlyi Lajos* gróf elleni heves kirohanásával... De hát Haray meggyőzte őt, mert Teleki Sándor valóban az, akinek-aminek mondta, a megye legnépszerűbb embere. Nagyra becsülték őt eredeti modora, bravúrjai, különcködései, de főként szabadelvűsége miatt... Valaha közismert volt az a párbeszéd, amivel Petőfi és Teleki Sándor barátsága kezdődött.

- Ön az első eleven gróf, akivel beszélek és egy asztalnál ülök - kezdte a beszélgetést a költő.

A gróf mindjárt letegezte a nála csak két évvel fiatalabb Petőfit:

- Hát döglöttel beszéltél-e?

A költő elnevette magát:

- Döglött gróf magam is voltam, komédiás koromban!...

- No, cimborám, velem ugyan nem sokat nyertél, mert magam is csak egy ilyen-olyan vad-gróf vagyok.

A nép gyermeke, az ifjú költőfejedelem és egy igazi magyar gróf találtak akkor egymásra. Mert igazi úr volt mindkettő a szó legigazibb, legnemesebb értelmében! Ugyanaz a szent láng, a magyar szabadság eszméje hevítette őket... Itt említem meg, hogy beszélgetésük egyik szünetében - és ihletében! - írta meg Petőfi *Nagykárolyban* című versét. Ennek hangulatából nagyon jól következtethetünk arra, miről és hogyan beszélt a két ifjú ember? Itt csupán a vers utolsó szakaszát idézem:

*Isten, küldd e helóta népre
Földed legszörnyűbb zsoldnokát,
Hadd kapjon érdeme díjába'
Kezére bilincset, nyakába
Jármot, hátára kancsukat!*

Másnap, a koraőszi hajnalon, egymást megölelve, abban a biztos tudatban váltak el, hogy igaz barátira tettek szert. Teleki - zsebében a vers hevenyében lemásolt kéziratával, így búcsúzott a költőtől:

- Barátok vagyunk mindhalálig, de még az után is! Szívem jobbik fele, drága druzsám, most már nem hagyhatjuk el egymást. Gyere el hozzám, látogass meg mielőbb Koltón!

Petőfi ugyan először húzódozott, de aztán elfogadta a baráti meghívást, s valóban nagyon otthonosan érezte magát ott. S ha már benne vagyok, megemlítem, hogy asztali felkészítő formájában Koltón mondta el először *Erdélyben* című költeményét. Ebből két rövid részlet:

... *Az forra bennem, az fájt énnekem,
Hogy egy nemzetnek két országa van, hogy
E kétországos nemzet a magyar!...*

... *A porszemet, mely csak magánban áll,
Elfújta egy kis szellő, egy lehellet;
De hogyha összeolvad, összenő, ha
A porszemekből szikla alakul:
A fergeg sem ingathatja meg!...*

Mint minden igazán nagy költő, Petőfi is a jövőbe látott. De jól tudták ezt Bécs boszorkánykonyhájának illetékesei is.

A két ifjú barátsága sokkal több volt a puszta formaságnál, egy szegény, de ünnepezt költő és egy demokrata érületű gróf ismeretségénél. Esküvőjük után Teleki pompás ötötsfogata röpitette a boldog ifjú párt Koltóra, ahol hat csodálatos hetet töltöttek a gróf kastélyában. Petőfi írja:

.... Ez a táj olyan, mintha az én képzeletem után alkotta volna a természet...”

De mást is írt. A boldog hat hét alatt összesen harminckét költeményt, köztük a világirodalom egyik legszebb, prófétaí jövőbelátással áthatott versét, a *Szeptember végént...* (*Edgar Allan Poe* egyetlen igazán nagy versét szinte a világ minden nyelvére lefordították, Petőfinek a sokkal szebb versét ugyan hányan ismerik a világon? De hát ez a magyar sors...)

Aztán már szinte állandósult a két ifjú titán között a kapcsolat. Később együtt harcoltak Bem seregében. Együtt búsultak a veszített csatákon, együtt örültek a győzelemnek.

A segesvári csata napján találkoztak utoljára.

Teleki egy nagy marék dohányt adott a költőnek. Bizonyára egyikőjük sem hitte, hogy utoljára látják egymást. Petőfi itthagyt mindent, amit szeretett; a rab hazát, az imádott feleséget és a barátokat. *Krúdy Gyula* írta róla: „... Sietett élete, költészete nagy titkával el a földről, hogy visszaadhassa a legnagyobb darab magyar aranyat a Teremtőnek, aki rábízta...”³

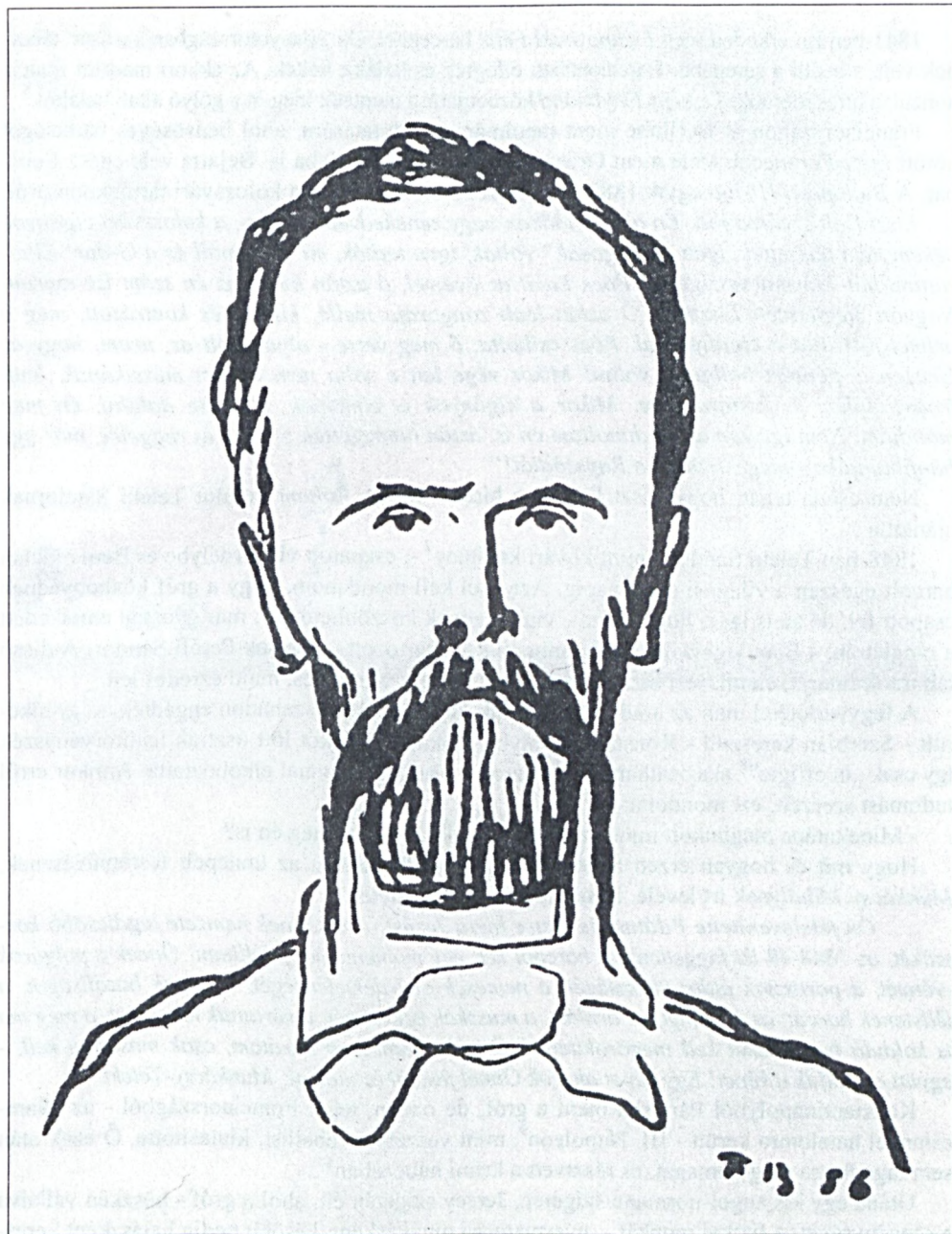
Mert Ő szerette Istent és Isten is Őt. Ezért adott néki a költői „talentumból” többet, mint bárki másnak, ebben a Kárpátok koszorúzza gyönyörű hazában. S azért vette Őt oly korán magához, mert Ő tudta legjobban, hogy rabként nem élhet egy ilyen szabad madár...

Talán senki nem fájlalta inkább a hű barát, Petőfi halálát, mint Teleki Sándor gróf, aki előtt akkor még hosszú viszontagságos életét állott...

*

Most pedig pillantsunk be a demokrata grófnak, Petőfi drága druszájának mélyebben az életébe, hiszen legalább olyan kalandos és ráadásul magyarabb az élettörténe, mint amilyen a kalandor *Benyovszky Móric* grófé volt!

Teleki Sándor gróf Kolozsvárot született 1821. január 26-án. Az ottani piarista gimnáziumban tanult és *Táncsics Mihály*⁴ volt a nevelője. Marosvásárhelyen tett ügyvédi vizsgát, majd Németországban folytatta egyetemi tanulmányait. Berlinben, Jénában, Halleben és Boroszlóban hallgatott előadásokat.

Ferenczy Béni: Madách Imre

1841-ben ismerkedett meg *Lichnowski Félix* herceggel, aki Spanyolországban karlista⁵ tábornok volt, s beállt a seregébe. Barcelonában elfogták és halálra ítélték. Az akkori madridi francia konzul, a híres mérnök, *Lesseps Ferdinánd* közbenjárása mentette meg őt a golyó általi haláltól.⁶

Franciaországon át Berlinbe ment tanulmányai folytatására, ahol bensőséges barátságot kötött *Liszt Ferenc*cel. Vele ment Oroszországba, majd Párizsba is. Bejárta vele egész Európát. A *Budapesti Hírlap* egyik 1882-es számában ő maga ír Liszt kolozsvári tartózkodásáról: „... *Liszt Kolozsvárra jött. Én abban időben nagy zenekedvelő voltam, a kolozsvári cigányok nekem nem tetszettek, igen „kótagosak” voltak, igen tudták, mi az A-moll és a G-dur! Elhoztattam hát Máramaroszigetről Pócs Lacit az övéivel, ő aztán húzta az én szám íze szerint. Nagyon megtetszett Lisztnek. Ő aztán leült zongorája mellé, kísérte és kontrázott, meg a prímét játszotta a cigányokkal. Pócs csiholta, ő meg verte - olyan volt az, uram, hogy az Úristen is pénzért hallgatta volna! Mikor vége lett e soha nem hallott muzsikának, leült íróasztalához és kottára tette. Mikor a cigányok is elmentek, elkezdte dalolni, én meg mondtam: Nem így van az - s danoltam én is, aztán öntözgettük a nótát és reggelre, már úgy bánfihajnalkor, megcsináltuk a Rapszódia!*”

Nem csoda tehát, hogy Liszt Ferenc a híres *Magyar Roham* indulót Teleki Sándornak ajánlotta...

1848-ban Teleki Sándor - mint kővári kapitány⁷ -, csapatott vitt Erdélybe és Bem oldalán harcolt egészen a világosi gyásznapig. Azt is el kell mondanom, hogy a gróf közhonvédnek csapott fel, de az is igaz, hogy utána - vítétségének köszönhetően -, már gyorsan emelkedett a ranglétrán, s Bem legbizalmasabb emberei közé tartozott, akárcsak Petőfi Sándor. A dicső tábornok futárja, élelmezési biztos, százados, őrnagy, alezredes, majd ezredes lett.

A fegyverletétel után az aradi várba zárták, de tévedésből szabadon engedték, s így sikerült - Szerbián keresztül - Konstantinápolyba szöknie. A bakot lőtt osztrák haditörvénytörő így csak „in effigie”⁸ akasztathatta fel, viszont a birtokait azonnal elkoboztatta. Amikor erről tudomást szerzett, ezt mondotta:

- Minekutána megbukott minden, miért ne buktam volna meg én is?

Hogy mit és hogyan érzett akkor, talál leginkább tükrözi az ünnepeelt festőművésznek, *Munkácsy Mihálynak* írt levele. Ebből idézek egy részletet.

„... *Őn felelevenítette Pilátust és életre hívta Jézust, - de Önnek nemzete legdicsőbb korszakát, az 1848-49-iki függetlenségi harcból kell egy momentumot felállítani! Önnek a polgárok erényét, a parasztok áldozatkészségét, a nemesek önérdektelenségét, a papok hazafiságát, a félistenek harcát, az ármányt, az árulást, a muszkák kegyelmét, a vértanúk lehelletét, a még ma is kolduló honvédeket kell megörökítenie! Önnek, Munkácsy barátom, csak másolnia kell, - együtt csináljuk a képet! Egy képet akarok Önnel festeni és aláírni: Munkácsy-Teleki.*”

Konstantinápolyból Párizsba ment a gróf, de onnan, tehát Franciaországból - az államsínnel hatalomra került - III. Napoleon⁹, mint veszélyes rebellest, kiutasította. Ő ezek után sem tagadhatta meg önmagát, és résztvett a krími háborúban¹⁰.

Utána egy kis angol-normann szigeten, Jersey szigetén élt, ahol a gróf - büszkén vállalva a szegénységet, a fizikai munkát -, gyertyagyári munkásként, később pedig halászként kereste meg a betető falatját. Itt kötött életre szóló barátságot a francia irodalom óriásával, *Victor Hugóval*¹¹.

Később Svájcban feleségül vette *Longdall lord* leányát, *Rickerstadt Johanna* írónőt, de nemsokára elvált tőle. (Meg kell mondanom, hogy a harcmesék hőseinek a szerelemben sokáig nem volt szerencséje, hiszen a negyvenes évek elején is egy korai szerelmi csalódás miatt hagyta el otthonát, s ment a karlisták közé, harcolt a barikádokon, mintha csak kereste volna a halált...)

*Garibaldi*¹² seregében, mint annak szárnysegédje, végigküzdötte az olaszok szabadságharcát. A magyar légióban tanúsított hősiességéért kapta ezredesi rangját, s később a vezérkarhoz osztották őt be. Erről az időszakról tesz említést *Csiky Gergelynek*¹³ írt egyik levelében, akihez - mint a levél hangjából is kitűnik - meleg barátság fűzte. Íme, a levél: „Édes Csiky bátyám! - írja 1890-ben, két évvel a halála előtt. - Nekem „Örök törvény”, hogy azokat, akiket elismerek, hogy szellemileg felettem állanak, bátyázní szoktam, ha mindjárt fiatalabbak is nálamnál. Helyes-e, vagy helytelen: a történelem fog dönteni felette. 1859-ben, a hadjárat alatt Genuába vonultunk be. Én az első Zuav-ezred¹⁴ mellett lovagoltam. Nagy hűhóval fogadtak, az ablakokból záporoként hullott ránk a bokréta és koszorú, egy erkélyről egy nagyon szép asszony hajít egy bokrétát, lovam fejét találja és onnan visszapattan egy öreg Zuáv arcára, aki mellettem porosán, fáradtan, éhen, szomjasan kutyagol. Feltekint és felkiált: „Szépséges asszony - inkább valami ehetőt, iható kérént, a rezedát nem ihatjuk és nem ehettük meg a jázmin, avagy a pipacsot!” Én az öreg Zuáv észlelését és megjegyzését helyesnek találtam. Azért engedje meg, hogy az Örök törvény sikeréhez koszorúmmal, gombafüzér alakjában járulhassak, mely a mi zónánk legérdekesebb délnövény-különlegessége és édes dísnövénye. Isten áldja meg minden jóval, éljen sokáig és írjon sokat, üdvözlje nevemben egész családját és szeresse: Teleki Sándort.”

Ugyan lehetne-e ékebb bizonyítéka a gróf valóban demokratikus gondolkodásának ennél a levélnél?

A hazájában halálra ítélt, száműzetésben élő Teleki Sándor 1866-ban engedélyt kapott az osztrák hatóságoktól, hogy meglátogathassa beteg édesanyját, *Mikes Erzsébet* grófnőt, s így végre ismét haza földre léphetett. 1867-ben, a kiegyezés után visszakapta birtokát is, de milyen állapotban?

Az épületeket teljesen kifosztva találta, egyetlen bútordarabot sem lelt azokban a - számára oly kedves, emlékkörző - szobákban, melyekben még nem is olyan nagyon régen, legdrágább barátja és a „Júliák Júliája” lakott. A fosztogatók csak azt a bemehosodott kőasztalt nem vitték magukkal a park ősfái alól, mely mellett a halhatatlan költő egyik legszebb verse megírására ihlette a költő¹⁵ ős szímpompája.

Talán beleúnt a harcokba, a viszontagságos életbe, s lehiggadt. Másodszor is megnősült. *Litez de Tierval Matildot* vette feleségül. Attól kezdve írogatott is a lapokba. De főfő ihletője *Jókai Mór* volt, aki úgy hasonlított rá, mint egyik tojás a másikra. Mondogatta is a demokrata gróf:

- Móric bátyám, mi akár ikrek is lehetnének! De nehogy megsértődj ezen! Tudom én jól és elismerem, hogy a kobakunk csak kívülről egyforma, a tiéd belseje jóval többet ér az enyémnél... (Hogy ez az állítás mennyire igaz, nagyon jól látható Teleki Sándornak önmagáról rajzolt karikatúrájáról.)

A legnagyobb magyar mesemondó vette rá a gróft, hogy megírja emlékezéseit. S így lett belőle is író.

A gróf demokratikus gondolkodását bizonyíthatja a következő kis történet is.

Kastélyának a koltói hegyekre néző verendáján üldögélt éppen családja körében, amikor gyakori vendége, a nagybányai városkapitány, *Schönherz Antal* jött hozzá látogatóba. Ez az ember volt az, akivel végnélküli szócsatákat vívott Teleki Sándor!

A városkapitány, aki egyébként csodálója volt Telekinek, vele együtt, rendkívül élvezte ezeket az összecsapásokat. Akkor - poharazgatás közben - éppen azt vonta kétségbe, hogy a gróf valóban demokrata-e? Erre aztán Teleki mindjárt tüzet is fogott:

- Most aztán kard ki kard,d barátom!... Mit is mond maga, városkapitányok gyöngye? Hogy én ne lennék demokrata? Hát még nem látta soha, amint úgy sétálok vasárnaponkint körül a piacot, hogy karom Huszolszki mészáros uram vállát öleli?!

Füléig szaladt erre a városkapitány szája:

- Már hogyne láttam volna? Csakhogy ez nekem nem bizonyíték!

- Nem bizonyíték?

- Nem hát!

- Mi kellene még?

- Megmondom én, gróf uram! Amely vasárnap azt fogom látni, hogy nem az ön karja nyugszik Huszolszki uram vállán, hanem az ő ökörmázsáláshoz szokott plebejus karja van az ön nyaka köré kanyarintva - nos, akkor azon a vasárnapon el fogom hinni, hogy a római szentbirodalmi gróf Teleki Sándor valóban izig-vérig demokrata... De addig nekem mondhat, tehet, amit csak akar!

Ezen aztán olyan jól kacagott a család, meg a két „bajvívó” is, hogy még a könnyeik is kicsordultak.

A szó legnemesebb értelmében vett demokrata és arisztokrata volt ő egyszemélyben, ahogyan az volt a mészáros családban született Petőfi Sándor is! Az akkori feudális világnézettel szemben ugyanazt az elvet vallották mindketten.

Szoros kapcsolat fűzte Teleki Sándort a nyolcvanas években fellendülőben levő magyar irodalomhoz. A híres Kammon-kávéház törzsasztalánál gyakran ült együtt *Mikszáth Kálmán*nal, *Vajda Jánossal*, *Csiky Gergellyel*, *Márkus Miklóssal* !?!, *Kürthy Miklóssal* !?!, *Szemere Attilával* és másokkal. Hiszen ő is tagja volt a *Petőfi-* és a *Kisfaludy Társaságnak*.

A családjáról már csak annyit, hogy három fia volt. Sándor író, képviselő, majd belső titkos tanácsos lett. Édesapja Sándor fiamnak nevezte, mert „drága druszájának” is ez volt a neve. László volt a „László gróf” és János, aki az első világháború kitöréséig Koltón gazdálkodott „a gazda”. Sándor fiának *Kende Juliska* volt a felesége, a *Szikra* néven ismert író.

Viszontagságos élete során sok ilyen és olyan hírességgel találkozott vagy kötött barátságot. Ezek közül csupán a leghíresebbeket említem (Petőfit nem, mert őt Teleki szívében kiváltságos hely illette meg): Bem, *Kossuth*, *Czecz János*¹⁶, *Türr István*¹⁷, Jókai Mór, Liszt Ferenc, III. Napoleon, Lesseps Ferdinánd, Victor Hugo, a két *Dumas*, Garibaldi, s ki tudja, meddig sorolhatnám még őket?

Öreg korára a csaták rettenthetetlen hőse hófehér, hosszú szakállú aggastyánné szelidült, s így maradt meg azok emlékezetében, akik még személyesen ismerték Őt, Petőfink drága druszáját. *Révai Nagy Lexikona* szerint Nagybányán, *Gracza György* szerint Koltón halt meg 1892. május 19-én... (Talán illene tisztázni végre halála helyét!...)

Az erdélyi hadjárat, Solferino¹⁸ és sok-sok más csata hősének legendás alakját, ragyogó emléket ma a feledés pora és hamuja takarja... Úgy éreztem, le kell ezt takaritanom róla, mert ő legalább ennyit biztosan megérdemel ebben a mai világban is, amikor az emberek többségét inkább érdekli a saját háza, mint a saját népe, saját hazája!...

Jegyzetek

1. PAP ENDRE költő és publicista. Zsarolyánban született (Szatmár megye) 1817-ben és Pesten halt meg 1851-ben. Összegyűjtött műveit Csengery Antal és Kemény Zsigmond adták ki 1852-ben, Pap Endre hátrahagyott munkái címen.
2. HARAY KÁROLY színész és író. Az RNL VIKTOR keresztnévén említi. 1818-ban született és Kolozsvárott halt meg 1882. júl. 23-án. A szabadságharcban vitéz katona, gróf Teleki Sándor hadsegéde. A szabadságharc leverése után sokáig bújdosott. Szökött színész és katona című színművét sikerrel adta elő a Budapesti Nemzeti Színház.
3. KRÚDY GYULA: Írói arcképek, 98. o. Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1957.
4. TÁNCSICS MIHÁLY író. Született Ácsteszerén 1799. ápr. 21-én és meghalt Budapesten 1884-ben.
5. KARLISTA - A karlisták Don Carlos spanyol trónkövetelő hívei voltak, akik felkeléseket támasztottak Spanyolországban jelöltjük érdekében. Don Carlos IV. Károly király második fia, VII. Ferdinánd öccse volt.
6. LESSEPS FERDINAND (1805-1894) francia diplomata, mérnök. Szaid pasa egyiptomi alkirály kérésére építette meg a Szuezi-csatornát. Később belekeveredett a Panamaperbe, ezért ötévi fogságra ítélték. Ez alól azonban - beszámíthatatlansága miatt - felmentették.
7. KÖVÁR vára (Szatmár megyében) 1390. körül épült. A XVI. század végén Kövárvidék név alatt, önálló közigazgatási terület lett. II. Rákóczi Ferenc idején gróf Teleki Mihály volt a főkapitánya, ki a német parancsnokot vasra verette.
8. IN EFFIGIE (lat.) - annyi mint képletesen felakasztani. Régebben szerepelt a büntető ítéletek végrehajtásában, hogy a kézre nem keríthetett elítélt képét nyilvánosan felakasztották, elégették vagy le is fejezték. A szabadságharc leverése után az osztrák katonai bíróság ítélete alapján gróf Andrassy Gyulát is felakasztották „in effigie”.
9. III. NAPOLEON (1808-1873) 1851-ben megbuktatta a köztársaságot. 1852. dec. 2-án francia császárra proklamáltatta magát. 1870. szept. 4-én kitört a forradalom és megbuktatta őt. Kossuth 1859. V. 5-én tárgyalta vele.

10. KRÍMI HÁBORÚ (1853-56) Török-, Angol- és Franciaország háborúja az oroszok ellen. Az 1856-ban ért véget a párizsi békekötéssel.
11. VICTOR HUGO nagy francia költő és regényíró. Született 1802. febr. 26-án Besançonban és meghalt Párizsban 1885. május 22-én.
12. GARIBALDI, GIUSEPPE olasz szabadsághős. Nizzában született 1807. júl. 4-én és Coprara szigetén halt meg 1882. június 2-án. Seregében harcolt gróf Teleki Sándor.
13. CSIKY GERGELY drámaíró és műfordító. Pankotán született (Arad megye) 1842. dec. 8-án és Budapesten halt meg 1891. nov. 19-én.
14. ZUÁV, ZUÁVOK - eredetileg Algéria lakói, akik jeles zsoldosokként váltak ismeretesekké. Algéria meghódítása után a franciák csapatokat szerveztek belőlük, de francia tiszték és altisztek vezetése alatt. Később a bennszülöttek egészen kimaradtak ezekből az ezredek közül, s helyüket francia önkéntesekkel pótolták. Különösen kitettek magukért a krími háborúban, Itáliában és Mexikóban.
15. KOLTÓ (régebben KOLTÓKATALIN) kisközség Szatmár megyében, 1910-ben 969 magyar lakossal. Itt volt családi birtoka és kastélya gróf Teleki Sándornak.
16. CZECH JÁNOS tábornok, Kossuth hős katonája. Született 1822-ben Gidófalván. A világosi fegyverletétel után 1850. tavaszáig Magyarországon rejtőzködött, aztán sikerült külföldre menekülnie. Spanyolországban az Argentin köztársaság volt elnökének hugát vette feleségül, majd Buenos Airesben élt. Révai Nagy Lexikonában nem is szerepel!
17. TÜRRI ISTVÁN olasz tábornok 1825-ben született Baján. Ő volt a magyar garibaldisták egyik szervezője, Garibaldi vezérkari főnöke. Egy időre Nápoly kormányzója lett.
18. SOLFERINO - falu Mantova olasz tartományban, a Garda-tó közelében. III. Napoleon itt, az egyesült francia-szárd hadakkal, véres győzelmet aratott az osztrákokon 1859. június 24-én, melynek következménye Lombardia elvesztése lett.

B
M
98.

palócföld